

СУДДА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

вул. Жилянська, 14, Київ, 01033

Ректорові Національної академії
внутрішніх справ

ЧЕРНІСЮ В. В.

Шановний Володимире Васильовичу!

Конституційний Суд України відкрив конституційне провадження у справі за конституційною скаргою Гудиренка Сергія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

За частиною третьою статті 307 Кодексу „ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, скарги на відмову слідчого, прокурора в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, визначених пунктом 91 частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру та відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру“.

У статті 309 Кодексу визначено ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, зокрема встановлено перелік ухвал слідчого судді (частина перша), а також, що „під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження або на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження на підставі пункту 91 частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру чи відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній“ (частина друга).

Для забезпечення об'єктивного й повного розгляду справи та ухвалення Конституційним Судом України обґрунтованого рішення прошу Вас висловити позицію та/або наукову думку по суті конституційної скарги.

Прошу дати відповідь до 27 травня 2024 року.

Додаток: копія конституційної скарги на 5 арк.

З повагою

суддя-доповідач

Олег ПЕРВОМАЙСЬКИЙ

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел./факс: + 380 44 246-94-91
E-mail: post@naiau.kiev.ua
<https://www.naiu.kiev.ua>
Код згідно з ЄДРПОУ 08751177

Судді Конституційного Суду
України
Олегу ПЕРВОМАЙСЬКОМУ

26.04 2024 № 46/ 01/2739

На № _____ від _____ 20__

Про надіслання наукового бачення

Шановний пане Олеже!

Відповідно до Вашого звернення (лист від 19.04.2024 № 361-005-16/1409), надсилаємо підготовлене фахівцями академії наукове бачення стосовно конституційної скарги Гудиренка Сергія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України.

Додаток: на 6 арк. у 1 прим.

З повагою
ректор
генерал поліції першого рангу

Еволодимир ЧЕРНІЙ

**Наукове бачення
фахівців Національної академії внутрішніх справ
щодо конституційної скарги Гудиренка Сергія Володимировича**

У провадженні Конституційного Суду України перебуває справа за конституційною скаргою Гудиренка Сергія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України.

До НАВС (вх. 1870 від 22.04.2024 р.) звернувся суддя-доповідач Олег Первомайський із проханням висловити позицію та/або наукову думку по суті конституційної скарги.

За результатами системного вивчення законодавства, узагальнення судової практики, сформульовано наступні положення.

Щодо суті конституційної скарги.

Для ознайомлення фахівцям НАВС було надано звернення судді-доповідача Олега Первомайського та копія конституційної скарги гр. Гудиренка С.В. від 19 грудня 2023 року, де зазначено, що конституційна скарга має додатки, зокрема процесуальні рішення і документи, на які посилається скаржник. Проте зазначені додатки до скарги не були долучені, тому їх зміст вивчався з опису у конституційній скарзі.

У грудні 2022 року Гудиренко С.В. (далі – скаржник) звернувся до слідчого судді Печерського районного суду міста Києва зі скаргою на бездіяльність уповноважених осіб Печерського управління поліції ГУНП у м. Києві, яка полягала у не поверненні тимчасово вилученого майна, вилученого у нього в ході проведення обшуку в кримінальному провадженні № 42013100100000034 від 05.02.2013.

В обґрунтування своєї скарги скаржник зазначив, що 13.05.2015 на підставі ухвали слідчого судді Печерського районного суду м. Києва у нього було проведено обшук та вилучені грошові кошти в сумі 50 000 доларів США, 2 400 євро та 20 000 гривень.

Зазначені грошові кошти постановою слідчого були визнані речовими доказами та приєднані до матеріалів кримінального провадження, однак згодом постанова слідчого скасована прокурором.

Як вважає скаржник, вилучені гроші мають статус тимчасово вилученого майна, відповідно до положень ст. 167 КПК України, та повинні бути йому повернуті, оскільки арешт на них у кримінальному провадженні не накладався. Разом з цим, грошові кошти слідчим йому повернуті не були, тому він і звернувся з відповідною скаргою до слідчого судді.

Ухвалою слідчого судді Печерського районного суду м. Києва Головка Ю.Г. від 8 лютого 2023 року у задоволенні скарги було відмовлено.

Не погоджуючись із зазначеним судовим рішенням, Гудиренко С.В. оскаржив його в апеляційному порядку.

Ухвалою Київського апеляційного суду від 6 липня 2023 року відмовлено у відкритті апеляційного провадження.

Відмовляючи у відкритті апеляційного провадження апеляційний суд виходив з того, що ст. 309 КПК України встановлено вичерпний перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування. Ухвала слідчого судді постановлена за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, щодо неповернення тимчасово вилученого майна не може бути оскаржена.

Не погоджуючись із рішенням апеляційного суду, Гудиренко С.В. оскаржив його в касаційному порядку.

Ухвалою від 22 серпня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду відмовив скажнику у відкритті касаційного провадження.

Відмовляючи у відкритті касаційного провадження Верховний Суд виходив із того, що оскарження ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, зокрема, щодо неповернення тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України під час досудового розслідування, положеннями КПК України не передбачено.

За наведених обставин скажник вважає, що положення ст. 169, ч. 3 ст. 307, ст. 309, ст. 392, ч. 4 ст. 399 КПК України, які унеможливають оскарження ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, зокрема, щодо неповернення тимчасово вилученого майна, в апеляційному та касаційному порядку суперечать положенням ст.ст. 3, 8, 9, 19, 22, 41, ч.ч. 1, 2 ст. 55, ст. 64, п.8 ч. 2 ст. 129 Конституції України.

Щодо нормативного регулювання перегляду ухвал слідчих суддів за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України, на досудовому провадженні можуть бути оскаржена бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

Згідно ч. 1 ст. 306 КПК України, скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 цього Кодексу, з урахуванням положень цієї глави.

Відповідно до ч. 3 ст. 307 КПК України, ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, скарги на відмову слідчого, прокурора в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, визначених пунктом 9-1 частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру та відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру.

Крім того, положення частини третьої статті 307 щодо заборони оскарження ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення, визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), згідно з Рішенням Конституційного Суду № 4-р(II)/2020 від 17.06.2020.

У ч.ч. 1, 2 КПК України наведено вичерпний перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Серед них немає ухвали за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна.

Згідно ч. 3 ст. 309 КПК України, скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.

Ураховуючи зазначене слід констатувати, що оскарження в апеляційному чи касаційному порядку ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна, кримінальним процесуальним законодавством не передбачено.

Разом з тим, у судовій практиці зустрічаються випадки, коли апеляційними судами розглядаються скарги на вищезазначені ухвали слідчих суддів.

Так, наприклад, 16 травня 2022 року Київським апеляційним судом було розглянуто скаргу на ухвалу слідчого судді Святошинського районного суду м. Києва від 19.04.2022, якою відмовлено в задоволенні скарги адвоката щодо неповернення вилученого майна і зобов'язання вчинити дії (справа № 759/3053/22).

З такою практикою не погоджується Верховний Суд, який неодноразово у своїх рішеннях зазначає, що ухвала слідчого судді, якою скаргу на бездіяльність слідчого щодо незаконного тримання та неповернення

тимчасово вилученого майна залишено без задоволення, не підлягає окремому апеляційному оскарженню (постанова від 30 жовтня 2018 року у справі № 757/56487/17-к (провадження № 51-4126км18)¹ або постанова від 08 травня 2019 року у справі № 757/56487/17-к (провадження № 51-2899км18)²).

Щодо відповідності принципу верховенства права та основним засадам судочинства, визначеним Конституцією України, можливості перегляду за нововиявленими обставинами ухвал слідчих суддів.

Статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено право кожної фізичної або юридичної особи мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

У статті 41 Конституції України зазначено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Отже право власності особи є тією важливою соціальною цінністю, яка охороняється правовими нормами міжнародного права, нормами Конституції України, а також положеннями вітчизняного галузевого законодавства.

Право власника володіти, користуватися і розпоряджатися належним йому майном, на власний розсуд учиняти щодо свого майна будь-які угоди, відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб, закріплено у Цивільному кодексі України.

Згідно ст. 317 ЦК України власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном. На зміст права власності не впливають місце проживання власника та місцезнаходження майна.

Відповідно до ч.ч. 1, 6 ст. 319 ЦК України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Держава не втручається у здійснення власником права власності.

Відповідно до ст. 328 Цивільного кодексу України, право власності набувається на підставах, що не заборонені законом. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

Згідно ч. 2 ст. 386 ЦК України власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його

¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77685005>

² <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81691767>

право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню.

Отже чинне законодавство повинно містити надійні правові механізми захисту власника майна від незаконних дій держави, у тому числі в особі правоохоронних органів, які полягають у вилученні та довготривалому утриманні такого майна без належних на те законних підстав.

Слідча та судова практика свідчить про те, що нерідко майно вилучається в осіб, які не мають будь-якого процесуального статусу в кримінальному провадженні. Вилучене майно утримується роками в розпорядженні правоохоронних органів без прийняття законного рішення щодо подальшої долі такого майна та кінцевого рішення у кримінальному провадженні. Далеко не всі кримінальні провадження, в яких вилучається майно, закінчуються направленням до суду обвинувальних актів.

Власники вилученого майна повинні мати достатньо правових інструментів для оскарження під час досудового розслідування бездіяльності слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у неповерненні такого майна, в судовому порядку.

У ст. 129 Конституції України закріплено основні засади судочинства. Серед них (п. 8) – забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

Конституційний Суд України наголосив, що перегляд судових рішень в апеляційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина³, а оскарження судових рішень в апеляційному порядку є однією з конституційних гарантій реалізації інших прав і свобод, захисту їх від порушень і протиправних посягань, у тому числі від помилкових і неправосудних судових рішень⁴.

Оскільки захист права власності кожного гарантується безпосередньо Конституцією України, то держава повинна забезпечити посилений рівень судового захисту такого права. Обмеження власника на захист такого права у суді апеляційної інстанції суперечить п. 8 ч. 1 ст. 129 Конституції України.

Ураховуючи той факт, що правоохоронними органами нерідко вилучаються матеріальні цінності, які мають велику вартість, а також відіграють важливу роль для забезпечення життя чи діяльності особи

³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Касьяненка Бориса Павловича щодо офіційного тлумачення положень пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 383 Кримінально-процесуального кодексу України від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vallp710-07>; Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Заїченка Володимира Георгійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293 цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку зі статтею 129 Конституції України (про апеляційне оскарження ухвал суду) від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010 (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-10>.

⁴ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 1712 Кодексу адміністративного судочинства України від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 (абзац дев'ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15>.

(транспортні засоби, комп'ютерна техніка, виробниче обладнання, готівкові кошти та ін.), ціна судової помилки, яку може допустити слідчий суддя, розглядаючи скаргу одноособово, є достатньо високою для подальшої долі людини. Саме тому, можливість апеляційного оскарження ухвали слідчого судді в цьому випадку буде належною конституційною гарантією забезпечення прав власників такого майна.

Підсумовуючи викладене, положення частини третьої статті 307 КПК України щодо заборони оскарження ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора, а також частин першої, другої статті 309 КПК України щодо відсутності права на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора, яка полягає у не поверненні тимчасово вилученого майна, слід вважати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними)

Наукове бачення підготували:

доцент кафедри кримінального процесу НАВС, кандидат юридичних наук, доцент Литвинчук О.І.;

провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності НАВС, доктор юридичних наук, професор Таран О.В.